

کودکان و مطالعه *

لیلی ایمن

یکی از دوگانگی‌هایی که امروز در زمینه تعلیم و تربیت در دنیای غرب وجود دارد این است که از یک سو مواد خواندنی در رشته‌های مختلف برای اطفال به مقدار زیاد وجود دارد اما از طرف دیگر نوع تدریس در مدارس، وجود انواع وسایل تفریحی سمعی و بصری و محدود بودن مقدار وقتی که والدین صرف کودکان خود می‌کنند مانع از پرورش نوق اطفال به مطالعه است. اغلب نونهالان سنین دبستانی ساعات طولانی وقت آزاد خود را بخصوص در زمستانها مقابل تلویزیون می‌گذرانند؛ با کمال تأسف اکثر این برنامه‌ها به هیچ وجه مایه تربیتی صحیح نداشته فقط به برانگیختن احساسات شدید اطفال و پرورش جنبه مصرفی این بینندگان خردسال تکیه دارد. این قبیل برنامه‌های تلویزیونی نه از لحاظ هنری شایان توجه است و نه از لحاظ تربیتی مفید فایده. چندی پیش یکی از استادان تعلیم و تربیت ضمن تاختن به این برنامه‌ها متذکر شده بود که آنها در تخریب زبان سخت مؤثرند و کودکان را تشویق می‌کنند که از عبارات غلط و احياناً کلمات ناشایست استفاده کنند. این استاد والدین را بر حذر داشته بود که اگر مایلند اطفالشان به نحو صحیحی تکلم کنند در انتخاب برنامه‌های تلویزیونی برای آنان بیشتر دقت به عمل آورند.

گذشته از برنامه‌های نامطلوب تلویزیونی عامل باز دارنده دیگر جزوه‌های داستانهای فکاهی است که با قیمتی بسیار ارزانتر از کتاب در سر هر کوی و برزنی و در دهه هر روزنامه‌فروشی می‌توان یافت. این جزوه‌ها که به علت مصور بودن و داشتن نوشته کم و حکایت کردن داستانهای هیجان انگیز سخت مورد نظر کودکان و نوجوانان است از بسیاری از جهات از مخرب‌ترین وسائل سرگرمی است که امروز در بازار غرب در دسترس همگان قرار دارد.

* خانم لیلی ایمن در دومین دوره مجمع ادب و هنر دربارہ آموزش زبان فارسی به خردسالان کلاسی داشتند و مقاله‌ای نیز در همین زمینه در پیام بهائی منتشر ساختند از ایشان خواسته شد دربارہ نقش والدین در علاقه مند کردن اطفال به مطالعه مطلبی برای این مجموعه تهیه کنند.

برای روشن شدن این ادعا به مهمترین جنبه های منفی این قبیل مواد خواندنی اشاره می شود :

۱- مهمترین هدف آنها (غیر از تحصیل منفعت مادی) سرگرم کردن خوانندگان است و کیفیت محتوای آنها ظاهراً برای ناشر مطرح نیست . در نتیجه داستانها بسیار سطحی و با توجه به غرایز و امیال حیوانی انسان پرداخته شده است .

۲- برای ایجاد هیجان بیشتر از حرکات شدید و کلمات و عبارات تند زیاد استفاده میشود . قدرت بدنی و در خیلی از موارد قدرت غیر طبیعی بدنی جایی بس مهمتر از قدرت معنوی و فکری دارد . به گفته دیگر هرکه زورش بیش ، وضعش بهتر است !

۳- قهرمان داستانها و گروه گشای همه مشکلات اغلب مردان و زنان جوان غربی هستند که از زور بازو یا قدرت مافوق طبیعه بهره مند هستند و در بیشتر موارد از وسایل حرکتی و ارتباطی عجیب و غریب استفاده می کنند .

۴- مقدار نوشته در این جزوات به حداقل است و در واقع خوانندگان تصویرها را می خوانند نه نوشته ها را . گذشته از این کیفیت نوشته ها بسیار ضعیف است ، برای اینکه نگفته باشیم بسیار بد است . بیشتر از صداها و حرکات و گاه از جمله های شکسته در تفهیم مطالب استفاده می شود تا از کلمات و جمله های درست . ضمناً در بسیاری از این نوع جزوه ها هیچ کنترلی برای بکار بردن کلمات نامطلوب و حتی رکیک وجود ندارد .

۵- کیفیت هنری تصویرها بسیار نامطلوب است . گرچه بسیاری ادعا می کنند که این خود يك نوع هنر است ولی باید اذعان کرد که اگر هم چنین باشد هنری است که در تربیت درك هنری کودکان و نوجوانان کمتر می تواند نقش سازنده ای را ایفا کند .

درباره هر يك از این نکات می توان مطلب فراوان گفت که از موضوع این مقاله خارج است . در اینجا لازم است در عین حال به این نکته نیز اشاره شود: اولاً این جزوه ها انواع مختلف دارند و از لحاظ کیفیت با هم فرق می کنند که نمونه بهترین آنها شاید Astrix ها و بدترین آنها نوع ژاپونی باشند ، ثانیاً اینکه گاه از داستانهای خنده دار بهتر به عنوان وسایل درمانی برای علاقه مند کردن طفل کند خوان به مطالعه می توان استفاده کرد . استفاده ای که گاهی از این جزوه ها برای اطفالی که گسترده و مفصل می خوانند نیز نمی تواند مضر باشد . خطر این جزوه ها بیشتر برای اطفالی است که جز کتاب درسی و کمیک چیز دیگری برای مطالعه ندارند .

نقش والدین و بخصوص والدین بهائی ایرانی در این مورد چیست ؟

- ۱- مدت تماشای تلویزیون کودکان را باید به دیدن برنامه های مفید و خوب محدود ساخت .
- ۲- از کودکی برای اطفال قصه گفتن و بخصوص قصه خواندن یکی از بهترین راههای علاقه مند کردن آنها به مطالعه است . اگر در انتخاب کتاب خود تبخری ندارید می توانید کتاب را فقط از کتابخانه که معمولاً دارای کتابداران خبره است و یا از کتاب فروشیهایی که کتابفروش قسمت کودکان آنها معمولاً مشاور خوبی در این زمینه هست تهیه کنید . البته با همه این تفصیلات لازم است که اول خودتان کتاب را بخوانید تا از مفهومی که انتقال می دهد کاملاً آگاه باشید و برای پاسخ دادن به سؤالی که در اثر خواندن آن در ذهن کودک پیدا می شود آمادگی داشته باشید .
- ۳- کتابها را از لحاظ موضوعی متنوع انتخاب بفرمایید به این معنی که فقط داستان یا شعر یا مطالب

تاریخی در اختیارش نگذارید. از کودکی باید نونهالان را عادت داد که به نحوی گسترده و متنوع و در رشته های مختلف مطالعه کنند.

۴- شاید از مهم ترین عوامل علاقه مند کردن اطفال به مطالعه این باشد که والدین خود اهل مطالعه باشند و که گاه درباره مطالبی که می خوانند با آنها صحبت کنند. اطفال اغلب دوست دارند که در گفتگوی بزرگسالان شرکت کنند و اگر بدانند که مطالعه کردن به آنها این فرصت و قدرت را خواهد داد به آن علاقه مند خواهند شد.

۵- داشتن کتابخانه کوچک خانوادگی و استفاده مداوم از آن و همچنین عضو کردن کودک در کتابخانه محل مشوق مفیدی برای علاقه مند شدن اطفال به مطالعه محسوب می شود.

۶- شکی نیست که زبان کشوری که در آن زندگی می کنیم بتدریج زبان اصلی فرزندان ما می شود با این واقعیت نمی توان جنگید ولی زبان فارسی در خانواده های ایرانی و بخصوص ایرانیان بهائی باید زنده بماند و مورد استفاده قرار گیرد. والدین باید وظیفه خود بدانند که از نشریات فارسی متنوعی که خوشبختانه در دسترس نیز هست استفاده کنند. اگر خواندنیهای فارسی در دیدرس اطفال و نوجوانان باشد و به تجربه دریابند که در آنها مطالب جالب توجه فراوان است به تدریج به استفاده از آنها علاقه مند می شوند.

۷- از کتابهای کودکان به زبان فارسی که خوشبختانه اکنون در ایران فراوان و نسبتاً با کیفیت مطلوبی انتشار می یابد باید استفاده کرد. کتابفروشان فارسی زبان در شهرهای بزرگ اروپا و امریکا آنها را وارد می کنند و می توان آنها را از طریق سفارش پستی خریداری کرد. قیمت کتاب هنوز هم از بسیاری از اسباب بازیها که برای بچه هایمان می خریم ارزانتر است منتهی البته برای بدست آوردن آنها کوشش بیشتری لازم است.

۸- عاقبت نباید غافل بود که خواندن و به خاطر سپردن مناجاتهای فارسی نه تنها تأثیر روحانی فراوان دارد، بلکه در پرورش زبان و درک ادبی کودکان اثری بسیار مثبت می گذارد، چه زبان این مناجاتها یکی از زیباترین آثار ادبی فارسی است.

به این مقاله مختصر نمی توان پایان داد بدون اینکه توجه نویسندگان و دوستان بهائی صاحب نوق و قریحه را به این نکته مهم جلب کرد که متأسفانه در زبان فارسی نوشته های ساده و قابل درک که خوب و زیبا نوشته شده باشد برای کودکان و نوجوانان کمیاب است تا بتواند آنها را به خواندن مطالب امری به زبان فارسی علاقه مند کند. تا چندی پیش مجله ورقا این وظیفه مهم را تا حد قابل ملاحظه ای انجام می داد. هنوز هم مجموعه های آن بهترین مطالب خواندنی است که برای مطالعه امری بچه ها به زبان فارسی وجود دارد. ولیکن این مجموعه های معدود کافی نیست. باید شرح حالها، تاریخ امر و داستانهای مختلف در زمینه های گوناگون تعلیمات بهائی برای کودکان بوجود آید که بدون اینکه مستقیماً به آنها دستورات اخلاقی بدهد آنها را با ارزشها و تعالیم این امر مقدس آشنا سازد. بدون شك ادبیاتی این چنین در تربیت نسل جوانی که باید پرچمدار تمدن جدید بشری گردد تأثیری بس مثبت خواهد داشت.